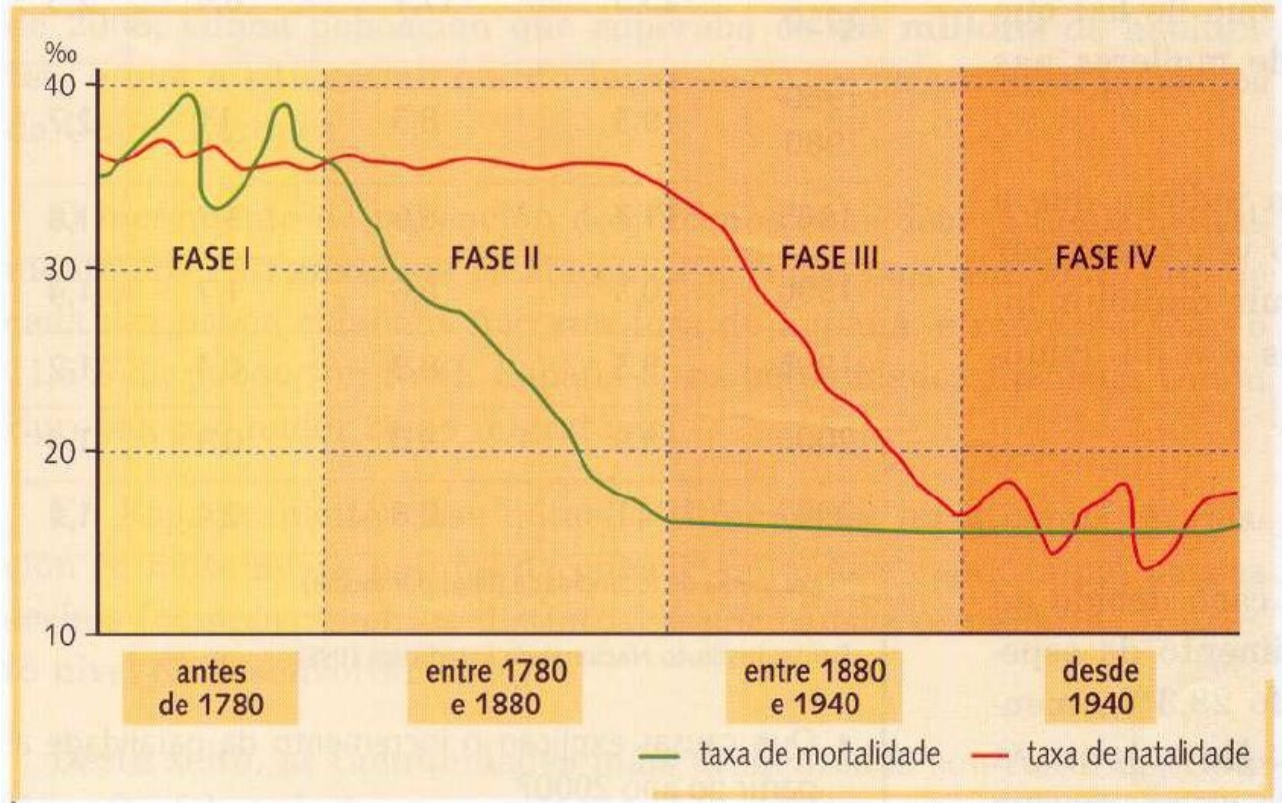

MODELO DE TRANSICIÓN DEMOGRÁFICA

A poboación española seguiu dinámicas moi distintas ao longo do tempo. Para explicar cada etapa, os demógrafos remiten ao chamado modelo de transición demográfica. Este modelo é unha teoría que serve para explicar como a poboación do Reino Unido pasou dun crecemento case nulo, debido a unha elevada mortalidade, a un crecemento practicamente nulo tamén motivado por unha baixa natalidade.

Este modelo aplícase á dinámica da poboación de moitos países europeos, entre eles España. Na actualidade, algúns autores poñen en dúbida a utilidade do modelo porque cada espazo presenta as súas peculiaridades. No entanto, séguese a estudar porque ofrece un marco xeral útil.

O modelo de transición demográfica permite comparar, explicar e valorar a dinámica da poboación española en relación coa doutros países de Europa. Deste estudo derivanse tres consideracións: o enorme desfasamento no tempo entre o que acontece, por exemplo, no Reino Unido e en España; que ambas as dúas situacións presentan moitas semellanzas pero tamén diferenzas notables, e constatar a rapidez con que a poboación española cubriu as catro etapas do modelo de transición demográfica durante o século XX.

Réxime demográfico antigo (Fase I)

Esta longa fase demográfica espállase dende o Neolítico ata finais do século XVIII en Gran Bretaña, e ata entrado o século XX en España. Caracterízase por taxas de natalidade moi altas e por taxas de mortalidade tamén elevadas.

A alta natalidade responde a unha fecundidade media duns cinco fillos por muller. Esta elevada fertilidade era necesaria no caso de considerarse que a mortalidade infantil facía estragos durante o primeiro ano de vida, e continuaba elevada ata os sete anos. A esperanza de vida en España, entre os anos 1880 e 1890, situábase tan só nuns 35 anos, debido as duras condicións de vida, a falta de hixiene e aos escasos recursos médicos.

A elevada mortalidade, con bruscas oscilacións, foi debida ás epidemias, malas colleitas, guerras e catástrofes naturais. A Peste Negra (1348), por exemplo, reduciu a poboación das zonas afectadas a unha terceira parte nun único ano. Dadas estas condicións, a poboación apenas aumentaba, o que xustifica que esta etapa se denomine de estabilidade demográfica.

España, cunha poboación basicamente rural, prolongou notablemente esta fase. Non obstante, dentro do territorio español déronse situacións diversas. A partir dos datos do censo de 1881, obsérvase que a natalidade e mais a mortalidade se mantiñan moi elevadas na España interior, pero eran máis moderadas no Sur, en Levante e no País Vasco.

Unha excepción presentaa a cidade de Barcelona onde, desde mediados do século XIX, se iniciou un proceso de industrialización que favoreceu un notable aumento demográfico, debido a constante afluencia de poboación rural cara a cidade. Nas Illas Baleares tamén medrou a poboación pola incipiente industrialización das illas de Mallorca e Menorca.

O crecemento demográfico (FASE II)

Nesta segunda fase do modelo, a natalidade continuou a ser alta, pero a mortalidade comezou a descender. Como consecuencia disto, houbo un notable crecemento demográfico. A redución da mortalidade debeuse, basicamente, ás melloras na alimentación e na hixiene.

Entre finais do século XVIII e comezos do XIX notáronse os primeiros efectos da Revolución Industrial en Gran Bretaña. Os progresos na agricultura acabaron coas fames catastróficas, xa que se introduciron novos cultivos e técnicas máis eficientes nos labores do campo; ademais había a posibilidade de lles vender os excedentes ás cidades mediante o uso do ferrocarril. Doutra banda, a difusión do uso do xabón, da roupa de algodón, máis lavable, e a recollida do lixo nas cidades foron un gran remedio contra as epidemias.

En España, a fase de estabilidade demográfica continuou ao longo do primetio terzo do século XX, debido ao escaso desenvolvemento económico e social do país. No entanto, a partir desa data, España entrou na segunda fase do modelo de transición, cun descenso continuado da mortalidade, segundo ían mellorando a alimentación e mais a hixiene. A diferenza crecente entre a natalidade, que baixaba moi amodo, e a mortalidade, en descenso continuo, deu como resultado un crecemento da poboación que se viu interrompido pola Guerra Civil (1936-1939).

Pasados os tempos difíciles da posguerra, dende finais da década de 1950 ata a década de 1970, o incremento da poboación española no centro e mais no Sur peninsulares implicou unha forte presión demográfica nestas áreas, cun grande aumento da poboación moza. Esta presión explica o éxodo desde o campo cara ás capitais de provincia e cara ás zonas máis industriais como Cataluña, País Vasco e Madrid.

Tamén se produciu unha emigración exterior cara aos países industrializados de Europa e cara a América Latina. Como consecuencia disto, mentres medraban as zonas urbanas e industriais, as terras interiores, basicamente agrarias, sufriron unha perda de poboación moza, isto é, do colectivo de persoas máis dinámicas e emprendedoras.

O axuste demográfico (Fase III)

En Gran Bretaña, esta terceira fase viviuse entre finais do século XIX e a década de 1940. En España, desenvolveuse moito máis tarde, nos inicios da década de 1980. Nesta etapa, a mortalidade continuou baixando, debido a mellora da hixiene e da medicina (uso de vacinas). Pero a tendencia máis

significativa foi o descenso das taxas de natalidade que se achegaron, na década de 1990, ás taxas de mortalidade. Con iso cerrase o ciclo do crecemento demografico da fase anterior.

As causas que provocaron a reducion da natalidade en Espana foron de tipo economico e de tipo social, como acontecera en Gran Bretaña moitos anos antes. O control da fertilidade adóitase dar cando os fillos deixan de representar unha axuda para a familia e un seguro para a vellez dos seus pais. O descenso da natalidade coincide, polo xeral, coa escolarizacion obrigatoria, a prohibición do traballo infantil e o establecemento das pensions por xubilación.

Doutra banda, a baixa mortalidade infantil, o crecemento do consumo, o acceso da muller a postos de traballo remunerado e o cambio que representou o paso da familia rural extensa a estrutura familiar en parella foron, entre outros, os motivos que levaron a planificación familiar e ao descenso da natalidade.

O novo réxime demográfico (FASE IV)

En Europa e mais en España caracterízase por unhas taxas de natalidade e de mortalidade moi baixas, e por un crecemento da poboación case nulo e, mesmo, negativo. Ao mesmo tempo, os avances da medicina permiten aumentar a esperanza de vida ao redor dos 80 anos.

En España, esta cuarta fase durou dende finais da década de 1990 ata o alborexar do século XXI, no que se viu interrompida por un aumento da natalidade vinculado, en gran parte, á chegada de inmigrantes estranxeiros.